

lomkeresést és technikai eszközök segítségével a nem vizuális módon történő irodalomkutatást megkönnyítsék. A projekt, melynek megvalósítása különböző szervezetek adományainak és a freiburgi egyetem anyagi támogatásának köszönhető, sikeres volt, és a vakok számára kialakított munkahely az egyetemi könyvtár állandó berendezésévé vált. Két gyakorló egyetemi hallgató vállalta a vak könyvtárhasználók segítését.

A berendezés alapját egy szkennert és beszéd-output képezi. A másolási folyamathoz hasonlóan a szöveg egy üveglemezre kerül. Egy „fénySOROMPÓ” felismeri a lemásolt betűket és jeleket, amelyeket azután a beszéd-output mesterséges hangja olvas fel. A munkát megkönnyíti, hogy minden lépést akusztikus visszajelzés kíséri. Lehetőség van a szöveg tagolására, a szövegen belül jelölések alkalmazására stb. A berendezést személyi számítógéphez kapcsolva a „letapogatott” szöveg szövegszerkesztővel feldolgozható. Egy elektronikus Braille-sor a képernyőszöveget ismét Braille-írásra alakítja. A billentyűzet bővítéseként a Braille-sor segítségével a szöveg olvasható és feldolgozható. A berendezéshez két nyomtató (mátrix- és normál) tartozik.

A berendezés elhelyezése komoly gondot okozott: a szövegolvasás nem zavarhatta a könyvtár többi használóját. Ezért egy könnyen megközelíthető külön helyiséget biztosítottak a célra.

A használók különböző életkorúak, így számítógépes ismereteik szintje sem azonos. A két patronáló munkája ezért igen sokrétű: gyakran bibliográfusok és adatbázis-előállítók segítségét is igénybe veszik, de néha az adatfeldolgozás első lépéseit is nekik kell elmagyarázniuk a használóknak.

A rendszer bizonyára még továbbfejleszhető. Először például lemezkönyvtár kialakítását tervezik. Jelenleg kazettafelvétel készül a freiburgi egyetemi könyvtárról: az épületről, a megközelítés módjáról, a látáskárosultak számára tájékoztató pontokról és a könyvtár speciális gyűjteményeiről. Más elektronikus tárolóeszközök (pl. CD-ROM-ok) alkalmazását is tervezik. Felveszik a kapcsolatot a látáskárosultak intézményeivel annak érdekében, hogy a könyvtárban a vakok számára kialakított munkahely optimálisan kihasználható legyen.

(Feimer Ágnes)

TÁJÉKOZTATÁSI RENDSZEREK

Általános kérdések

94/141

ROWLEY, J.E.: Information systems methodologies: a review and assessment of their applicability to the selection, design and implementation of library and information systems = J.Inf.Sci. 19.vol. 1993. 4.no. 291-302.p. Bibliogr. 20 tétel.

Információsrendszer-alkotási módszerek; áttekintésük és vizsgálatuk a könyvtári és tájékoztatási rendszerek kiválasztása, tervezése és megvalósítása szempontjából

Adatbázis; Gépi információkeresési rendszer; Rendszerelemzés; Rendszerszervezés

A rendszerek sikeres megvalósításához elengedhetetlen egy szervezett rendszerelemzési és tervezési program. A rendszeralkotási módszereket azért fejlesztették ki, hogy az információs rendszerek tervezésében, elemzésében és terveiben elősegítsék a rendszerszemléletű megközelítést. A cikk röviden áttekinti a rendszeralkotási módszereket a hagyományos megközelítéstől kezdve, a strukturált „kemény” és „puha” módszereket is beleértve. E módszerek ismertetik a programok fázisait és lépéseit, és az elemzés és tervezés során segítségképpen felhasználható eszközöket és technikákat. Különösen alkalmasak szoftver, adatbázisok és hardverkonfigurációk tervezésére. A könyvtári és információs menedzserek ritkán vesznek részt a rendszerek megtervezésében. Egyre inkább csak kiválasztják a legmegfelelőbb rendszert vagy szoftvercsomagot, és aztán kialakítják a hardverkonfigurációt és a rendszert az adott al-

Lásd még 120

kalmazáshoz. Ez az a szerep, amelyet más szakterületek menedzserei is egyre inkább betöltenek.

A cikk áttekinti a rendelkezésre álló információrendszer-alkotási módszerek alkalmazhatóságát a könyvtári rendszerek esetében.

(Autoref.)

94/142

HERGET, Josef: The transition process to a free market economy: a case study of information resource units in East Germany = J.Inf.Sci. 19.vol. 1993. 6.no. 467-472.p.

A piacgazdaságra való áttérés hatása a volt NDK tájékoztatási intézményeire

Fenntartó; Gazdálkodás -könyvtárban; Költségvetés; Marketing; Tájékoztatási intézmény; Üzemi tájékoztatási központ

Az NSZK új tartományaiban a piacgazdaságra való áttérést célzó gazdasági szerkezetváltás erősen érinti a vállalatok információs részlegeit is. 1991 júniusában kérdőíves felmérést végeztek az információs részlegek körében, amelynek során a következő kérdéscsoportokra gyűjtöttek adatokat: szervezeti felépítés, problémás, ill. sikeres tevékenységek, pénzügyi mechanizmusok. A kérdések olyan szerkezeti tulajdonságokra tértek ki, mint intézménytípus/profit-orientáció, a személyzet létszáma, szolgáltatások, költségvetés és forgalom. A volt kelet-német információs egységek piacgazdasági váltása modellnek is tekinthető, amely egész Kelet-Európa gazdasági átalakulását tükrözi. Ezért a felmérés nem csupán tapasztalati adatokat nyújt, hanem segítséget is ad a sikeres átalakulás előmozdításához szükséges lépések megtételéhez.

(Autoref.)

Hálózatok, regionális rendszerek

Lásd 92-93, 105, 109, 129, 162, 167, 169-171

Közgazdasági tájékoztatás

94/143

COCHRAN, Elissa M. – STAPLES, Alice: Those bothersome betas: one library's solution to business reference questions = RQ. 33.vol. 1993. 1.no. 90-98.p.

Azok a kellemetlen „béták”; egy könyvtár megoldása az üzleti referenzkérdések kezelésének problémájára

Adatbázis; Egyetemi könyvtár; Referenz; Segédkönyvtár, kézikönyvtár; Tájékoztatás -közgazdasági

Az üzleti gyorsreferenz-file (ill. adatbázis) megszervezéséről szóló cikk természetesen a hatalmas amerikai tényanyagra és referenzműállományra van szabva; logikája azonban kis ország ilyesmivel foglalkozó könyvtárosai számára is tanulságos lehet.

94/144

KONN, Tania: Business information developments – Central and Eastern Europe = J.Lib.Inf.Sci. 25.vol. 1993. 3.no. 117-122.p.

Új fejlemények az üzleti tájékoztatás terén Közép- és Kelet-Európában

Adatbázis-szolgáltató vállalat; Igénykutatás dokumentációs szolgáltatásokra; Információipar; Tájékoztatás -közgazdasági

A kelet-és közép-európai országok információszolgáltatását a központosítás és a szigorú ellenőrzés jellemezte. A tervutasításos gazdaság időszakában minimális volt az igény az üzleti információra, a döntéseket a személyes kapcsolatok és néhány központi intézmény határozta meg. Az információellátás és -elosztás is központosított volt.

A nyugati szolgáltatókra is hatottak a korlátozások. Beszámoltak arról, amiről lehetett, a többi pedig a kremlinológusok találgatták. Fő tevékenységük az alacsony igényű piac ellátása volt.

1987 után, a gorbacsovi reformokat követően megnőtt az üzleti információ iránti igény, kezdett fontossá válni az információ sokszínűsége is. A piacgazdaság kialakulása irányába tett lépések, a privatizáció, a külföldi befektetők megjelenése következtében új igények születtek.

A befektetők számára szükségessé vált a kereskedelmi partnerekről, a versenyhelyzetről, a várható politikai, gazdasági fejleményekről kapható tájékoztatás. Az első időben a hazai információs szolgáltatóknak sem tapasztalatuk, sem forrásaik nem voltak. A nyugati vállalkozók úgy tekintettek a régióra, mint óriási befogadó képességű, meghódítandó piacra. Néhányan csupán a helyzetet, az üzleti információ iránti igényt, a vásárlók kezdeti igénytelenségét, tapasztalatlanágát használták ki. Úgy tűnt, mindenki minervákat, adattárakat, jegyzékeket állít össze – egyes eredménnyel. A silány adatokért is magas összeget kérhettek. A nyugati kiadók több praktikus, leíró jellegű üzleti kézikönyvet is megjelentettek ezekről az országokról.

Az 1989-től napjainkig tartó szakaszban nagy jelentősége volt az együttműködésen alapuló vállalkozásoknak. A belföldi szakemberek helyzetismerete és kapcsolatai összefonódtak az információs szolgáltatás terén meglévő nyugati szakértelemmel. Megjelentek e térség „saját” információs vállalkozói is. A nyugati információs szakemberek által drágán készített információs szemlék és jelentések ugyancsak a helyi információs szolgáltatás kifejlesztésének irányába hatottak, ráadásul a vásárlók is kritikusabbak lettek.

A „hogyan csináljunk üzletet?” típusú kiadványok, elemzések, felmérések stb. nem voltak képesek tükrözni a gyorsan változó helyzetet, ezért a kiadók előtérbe helyezték a kurrens időszaki kiadványokat. Ezek száma 1990-től kezdve évről évre folyamatosan nőtt. Kezdetben inkább több országot átfogó, általános tájékoztatók készültek, de az érdeklődés inkább az egyedi, speciális területeket bemutató lapok iránt erősebb. E kiadványok egy része külföldi, másik része már hazai kiadású. A kormányzat által támogatott lapokkal egyidőben megjelentek a független kiadású, kritikus hangvételű, angol nyelvű lapok is (pl. a moszkvai *Commerzant*).

A térség országaiban lezajlott reformok egyik következménye az információs infrastruktúra kialakítása. Ennek fejlődése a Cseh Köztársaságban, Lengyelországban, Magyarországon és

Oroszországban a legerőteljesebb. Még Albániában és Bulgáriában is megindult az üzleti információs tevékenység. Az információs ügynökségek igyekeznek átvenni a nyugati szolgáltatók stílusát (pl. használói igényvizsgálatok, piackutatások végzése, korszerűsítették a statisztikák összegyűjtésének, az üzleti adatok megszerzésének módszereit stb.). Megjelentek a forrástájékoztató központok. Mindezek a fejlemények meglehetősen bonyolult viszonyok közepette bontakoztak ki (pl. a volt Szovjetunióban a központi információs infrastruktúrát 15 nemzeti információs rendszerrel kell felváltani).

A fő adatbázisszolgáltatók (pl. Dialog, Data Star) az elmúlt néhány évben kiterjesztették érdeklődésüket a közép-kelet-európai országokra is. A German Business Information (GBI) például 17 különféle témában kínál online elérésű üzleti információs fájlokat. A térség hivatalos és független információs ügynökségei meglepő gyorsasággal vették igénybe az elektronikus tájékoztató eszközöket.

(Kovács Katalin)

Lásd még 115

Könyvtartudományi, informatikai tájékoztatás

94/145

HARTER, Stephen P. – NISONGER, Thomas E. – WENG, Aiwei: Semantic relationships between cited and citing articles in library and information science journals = *J.Am.Soc.Inf.Sci.* 44.vol. 1993. 9.no. 543-552.p. Bibliogr.

Tartalmi összefüggések a hivatkozó és az idézett cikkek között, könyvtár- és tájékoztatástudományi folyóiratokban

Folyóirat -könyvtári; Hivatkozás; Tárgyi feltárás

Amikor valaki más szerző munkájára hivatkozik egy szakmai publikációban, általában azt feltételezik, hogy a hivatkozó és az idézett publikáció között szemantikai kapcsolat van. A cikkben ismertetett kutatás során ezt a kérdést három

könyvtár- és tájékoztatástudományi folyóirat (Library Journal, College and Research Libraries, Journal of the American Society for Information Science) cikkeinek mintáján vizsgálták. A makroelemzés során összevetették a hivatkozó és az idézett cikkek Kongresszusi Könyvtári osztályozási jelzeteit, a mikroelemzés során pedig az ERIC, a LISA és a Library Literature c. indexelő-referáló szolgáltatások deskriptorait. Mindkét elemzés azt mutatta, hogy a hivatkozó és az idézett publikációk között a tematikus hasonlóság igen csekély, ami azt támasztja alá, hogy a relevancia megítélése szubjektív és az információkeresési és kutatási folyamat heurisztikus. A vizsgálat eredményei kihatnak az állományépítésre, a pszichológiai relevancia értelmezésére és a hivatkozásokat felhasználó információkeresésre. A cikk javaslatot tesz számos kutatásra, többek között azzal kapcsolatban, hogy az indexelés mélysége, specifikussága és minősége milyen szerepet játszik a dokumentumok hasonlóságának mérésében.

(Autoref.)

VEZETÉS, IRÁNYÍTÁS

Általános kérdések

94/146

MECH, Terrence F.: The managerial decision styles of academic library directors = Coll.Res.Lib. 54.vol. 1993. 5.no. 375-386.p. Bibliogr.

Felsőoktatási könyvtárigazgatók döntési stílusa: felmérés

Felmérés; Felsőoktatási könyvtár; Munkahelyi légkör; Szakirodalom -pszichológiai [forma]; Vezetés

Felsőoktatási könyvtárigazgatók vezetési, döntési stílusát vizsgálták a Decision Style Inventory (döntéshozási módok jegyzéke) alapján. A szakirodalom alig foglalkozik a könyvtárosok döntéshozatali módszereivel, ám a könyvtárosok kognitív (azaz információszerző, -feldolgozó) módja erre is vet némi fényt, a kettő ugyanis összefügg egymással. Még lényegesebb összefüggés van a döntési stílus és az agyfélteke-dominancia között.

A Rowe által kidolgozott döntésisztílus-modell négy alaptípust különböztet meg: Az *analitikus* stílus jól tolerálja a többértelműséget, feladat-orientált és érdeklik a technikai problémák, jelentős mennyiségű információ alapján dönt és gondosan mérlegeli az alternatívákat. Szereti az írásos anyagokat, jól érzi magát személytelen helyzetekben (pl. tervkészítés, komplex problémák megoldása). A bal félteke dominanciája jellemzi. Hibájaként a dogmatizmust, személytelenséget, túlzott óvatosságot és néha a lassúságot szokták felhozni.

A másik, bal féltekére és logikára alapozott stílus a *direktív*: célorientált és nehezen tűri a többértelműséget. A gyorsaságot és a cselekvést hangsúlyozza, ezért korlátozott mennyiségű információt használ és kevés alternatívát vesz figyelembe. A szervezet rövid távú belső céljait oldja meg, szigorúan ellenőriz. A jól szervezett bürokratikus rendszerben érzi jól magát, gyakran túl merevnek, személytelennek, autokratikusnak tartják, hajlamos az agresszivitásra is.

A jobb félteke dominanciájára a logikával, elemzéssel, struktúrával és befelé fordulással szemben inkább az intuíció, a konceptuálás, a laza és spontán szervezet, az emberek felé fordulás jellemző. (Ők inkább az arcra, mint a névre emlékeznek.) A *konceptuális* döntési stílus kreativitással, jövő-orientált gondolkodással jár együtt. A technikai helyett a szociális velejárok érdeklik, a célokat ismertetik a beosztottaikkal is, szívesebben beszélgetnek, mint vezetnek és ellenőriznek. Túl idealistának, lassúnak, határozatlannak és dilettánsnak tartják őket.